

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Register nepremične kulture dediščine

Seznam materialov z definicijami

Interno delovno gradivo

12. 12. 2022

Stanje dokumenta

Namen dokumenta

Dokument vsebuje gesla materialov, ki se uporabljajo ob vpisih enot v register nepremične kulturne dediščine. Vsako geslo ima tudi namensko sestavljeno definicijo.

Nadzor dokumenta

Organizacija:	Ministrstvo za kulturo
Naziv projekta:	Register nepremične kulturne dediščine
Kratek naziv projekta:	Materiali
Oznaka dokumenta:	Materiali_gesla_2022.doc
Kreiranje dokumenta:	12. 12. 2022
Status dokumenta:	Končni
Verzija dokumenta:	1.0
Datum verzije:	12. 12. 2022
Lastnik dokumenta:	Ministrstvo za kulturo, INDOK center
Avtorji:	Jošt Hobič, univ. dipl. arheol. mag. Ksenija Kovačec Naglič, univ. dipl. inž. mat. Magda Miklavčič Pintarič, univ. dipl. um. zgod. mag. Gojko Zupan, univ. dipl. um. zgod
Sodelavci:	konservatorji Zavoda za varstvo kulturne dediščine: dr. Tanja Hohnec, Mateja Kavčič, Damjana Pečnik

Zgodovina verzij:

Verzija	Datum zadnje spremembe	Opombe
1.0	12. 12. 2022	Dokument pripravljen kot priloga <i>Navodil za pripravo predloga za vpis v register nepremične kulturne dediščine</i> (december 2022)

Pojasnila k seznamu

Seznam vsebuje gesla, s katerimi enotam dediščine v registru nepremične kulturne dediščine lahko določimo materiale iz katerih je le ta zgrajena. Materiali se nanašajo zlasti na materiale in tehnike, ki se uporabljajo v gradbeništvu. Zato je določitev materialov smiselna predvsem pri stavbah, drugih objektih in napravah ter spominskih objektih in krajih.

Osnovna delitev gesel v registru izhaja iz podatkovnega standarda MIDAS - *a manual and data standard for monument inventories*. Swindon : English Heritage, National Monuments Record, 1998, <https://downloads.arqueo-ecuatoriana.ec/ayhpwxgv/estandares/MIDAS.pdf>

in mednarodnega priporočila *Guidance on inventory and documentation of the cultural heritage : document prepared by the Ad hoc group for inventory and documentation within the Technical co-operation and consultancy programme related to the integrated conservation of the cultural heritage*, Strasbourg : Council of Europe, 2009.

Začetna nastavitev seznama gesel je bila izdelana ob uvedbi sistema ISeD leta 2022. Geslovník je bil pripravljen na osnovi: FISH TERMINOLOGIES, Building Materials Thesaurus, February 2021 (<http://www.heritage-standards.org.uk/fish-vocabularies/>). Povzeta je bila struktura (skupine materialov) in prevedena gesla materialov (lesovi, kamnine), ki so se uporabljali tudi v slovenskem prostoru. Zato ima geslovník materialov že v zasnovi nekatere lastnosti tezavra.

Geslovník je sestavljen strukturirano z namenom, da odpravi težave s:

- sinonimi: enega izmed sinonimov bolj ali manj poljubno izberemo za deskriptor; ostali sinonimi za isti pojem pa dobijo vlogo nedeskriptorjev.
(*sinonim: beseda, ki ima skoraj enak pomen kot kaka druga beseda; sopomenka, soznačnica*)
- homonimi: vsak deskriptor nastopa v sobesedilu tako, da je njegov pomen nedvoumen.
(*homonim: beseda, ki ima enako pisno podobo kot druga beseda, a drugačen pomen*)

Tak strukturiran seznam izrazov naj bi v dokumentacijskem sistemu na nedvoumen način predstavljal pojme, ki se pojavljajo v opisih.

Geslovník je predstavljen na dva načina:

- hierarhična razporeditev gesel po skupinah,
- seznam gesel po abecednem redu z definicijami.

Na seznamu gesel z definicijami so:

- sprejeta gesla = deskriptorji: so v uporabi in se lahko uporabljajo za predstavljanje vsebine pojma,
- zavrjena gesla = nedeskriptorji: niso v uporabi, vendar uporabniku omogočajo, da ve, kateri deskriptor naj uporabi (sinonimi, *USE (uporabi)*).

Vsako geslo ima tudi pripadajočo kratko definicijo. Definicije na kratko opredeljujejo posamezno geslo in so prilagojene vsebini nepremične kulturne dediščine.

Geslovník vzdržuje in dopolnjuje INDOK center v sodelovanju s konservatorji Zavoda za varstvo kulturne dediščine. Pričakovati je, da se bo seznam ob uporabi registra postopno dopolnjeval.

Materiali: seznam gesel (hierarhična razvrstitev po skupinah)

Skupina	Geslo	
kamen	kamen	
	alabaster	
	apnenec	
	hotaveljski apnenec	
	rožnati hotaveljski apnenec	
	sivi hotaveljski apnenec	
	koprivski apnenec	
	kreda	
	lesnobrdski apnenec	
	rožnati lesnobrdski apnenec	
	sivi lesnobrdski apnenec	
	lipiški apnenec	
	nabrežinski apnenec	
	podpeški apnenec	
	repenski apnenec	
	skrilavi apnenec	
	solčavski apnenec	
	tomajski apnenec	
	bazalt	
	breča	
	čizlakit	
	gnajs	
	granit	
	granodiorit	
	konglomerat	
	lapor	
	lehnjak	
	marmor	
	kararski marmor	
	pohorski marmor	
	peščenjak	
	porfir	
	roženec	
	kremen	
	skril	
	skrilavec	
	tuf	
	peračiški tuf	
	kovina	kovina
		aluminij
		eloksiran aluminij

	baker
	bron
	cink
	jeklo
	korten
	pocinkano jeklo
	kositer
	medenina
	srebro
	svinec
	zlato
	železo
	kovano železo
	lito železo
	pocinkano železo
material rastlinskega izvora	material rastlinskega izvora
	lan
	les
	borovina
	brestovina
	hrastovina
	javorovina
	lipovina
	macesnovina
	pluta
	smrekovina
	vrbovina
	beka
	rastlina
	mah
	pleve
	slama
	pirina slama
	pšenična slama
	ržena slama
	srobot
	trstika
	ruša
	šota
material živalskega izvora	material živalskega izvora
	fosil
	kost
	školjka
	usnje
material <po obliki>	material <po obliki>
	dekorativni omet

	freska
	marmorino
	sgraffito
	štukatura
	štukmarmor
	scagliola
	štukolustro
	gradbeni les
	opaž
	gramoz
	klinker
	oplet
	ploščica
	strešnik
	bobrovec
	deska
	korec
	skodla
	skrla
	špičak
	umetni skrilavec
	valovita plošča
	zareznik
	teraco
	tesera
	tlakovec
	mačja glava
	platno
	zidak
	klesanec
	opeka
	prodnik
	prodec
mineral	mineral
	dolomit
	kvarc
	sadra
tekstil	tekstil
	polst
ustvarjeni material	ustvarjeni material
	apno
	azbest
	bitumen
	asfalt
	katran
	cementna mešanica

- beton
 - armirani beton
 - penobeton
 - porobeton
 - prednapeti beton
- cement
 - portland cement
- malta
- roman cement

ETFE folija

guma

keramika

- majolika

- terakota

omet

- apneni omet

- barvani omet

- gladki omet

- grobi omet

- omet s prodcem

panelna plošča

- kombi plošča

- lesonit

- pločevina

- vezana plošča

papir

petola

plastika

- bakelit

- polikarbonat

- polivinilklorid

steklena vlakna

steklo

umetni kamen

umetni les

žlindra

zemeljska mešanica

zemeljska mešanica

- glina

- ilovica

- ilovnata mešanica

- pesek

- zemlja

- alabaster** **kamen**
Drobnozrnata, belkasta sorta sadre. Primerna za rezanje in rezbarjenje ter izdelavo mavca v prahu.
- aluminij** **kovina**
Lahka, močna kovina srebrno bele barve z dobro korozijsko odpornostjo, ki se običajno uporablja kot zlitina. Material za okvire oken, vrat, stene ali kritine.
- apnenec** **kamen**
Sedimentna kamnina, sestavljena predvsem iz kalcijevega karbonata. Razlikuje se po velikosti zrn, barvi in trdoti, pridobivajo in uporabljajo jo po vsej državi in je najpogostejši lokalni kamen.
- apneni omet** **ustvarjeni material**
Omet iz mešanice apna, peska in vode. Je ena starejših vrst ometa.
- apno** **ustvarjeni material**
Kalcijev oksid, pridobljen s segrevanjem (žganjem) apnenca v peči ali apnenici. Uporablja se kot sestavina (vezivo) sodobne malte ali kot gašeno (nehidravlično) apno v tradicionalnem apnenem ometu, malti, ometih in za beljenje.
- armirani beton** **ustvarjeni material**
Beton, ojačan z elementi iz železne ali jeklene mreže ali paličaste armature, s čimer se izboljša njegova natezna trdnost. Sinonim: železobeton.
- asfalt** **ustvarjeni material**
Trdna ali viskozna bitumenska smola naravnega izvora ali proizvedena iz nafte. Pomešanega s peskom ali drugim agregatnim polnilom ga uporabljajo za površine cest ali kot pokrivni material.
- azbest** **ustvarjeni material**
Silikatni mineral iz tankih, žilavih vlaken, ki jih je mogoče tkati. Od konca 19. stol. se uporablja za visokotemperaturno izolacijo ali kot ojačitev v azbestnocementnih gradbenih ploščah in valovitih strešnih kritinah.
- bakelit** **ustvarjeni material**
Prva termoreaktivna fenolna smola (plastika), izumljena 1907, ki se je najprej uporabljala kot izolator proti toploti in elektriki.
- baker** **kovina**
Je mehka, voljna in gnetljiva kovina z zelo visoko toplotno in električno prevodnostjo. Uporablja se predvsem za strešno kritino, žlebove in okrasne namene, saj je lažja in močnejša od svinca.
- barvani omet** **ustvarjeni material**
Omet, pobarvan za dekorativne namene ali za zaščito.
- bazalt** **kamen**
Siva do črna bazična ekstruzivna magmatska kamnina, običajno sestavljena iz drobnih zrn.
- beka** **material rastlinskega izvora**
Vrsta vrbovine, katere veje so primerne za pletenje. Sinonim: pantovec.

- beton** *ustvarjeni material*
Zmes iz gramoza (peska, kamenja) ali drugega agregata in cementa, pomešanega z vodo, ki se strdi v trdno maso. Material je običajno povezan s sodobno gradnjo, vendar so ga razvili Rimljani, kjer so cement pridobivali iz živega apna.
- bitumen** *ustvarjeni material*
Bitumen je zmes naravnih ali industrijsko pridobljenih ogljikovodikovih spojin, pridobljenih iz premoga ali nafte. Uporablja se kot vodoodporno vezivo ali zaščitni premaz, je osnova za asfalt.
- blato** *zavrnjeno geslo* *zemeljska mešanica*
Zemlja, mulj ali ilovica, pomešana z vodo v mehko zmes.
USE (uporabi): ilovnata mešanica
- bobrovec** *material <po obliki>*
Opečni strešnik pravokotne oblike z zaobljenim, polkrožno rezanim spodnjim delom. Uporaben za pokrivanje streh naklona 30-60 stopinj, tudi razgibanih.
- borovina** *material rastlinskega izvora*
Les borovcev (Pinus) .
- breča** *kamen*
Grobzrnata klastična kamnina, ki je sestavljena iz nezaobljenega drobirja (večji od 2mm) ene ali več vrst kamnin in vezne snovi. V Sloveniji apnenčeva breča Želebej, trbiška breča (Dovžanova soteska)
- brestovina** *material rastlinskega izvora*
Vrsta lesa bresta (Ulmus), pretežno uporabljana za pohištvo.
- bron** *kovina*
Trda, proti koroziji odporna zlitina bakra in kositra.
- cement** *ustvarjeni material*
Prvotno pridobljen z žganjem apnenca za proizvodnjo živega apna. Zdaj fin siv prah iz mešanice apnenca in gline (lapor), ki se kot vezivo uporablja z vodo in peskom za izdelavo malte ali z vodo, peskom in agregatom za izdelavo betona.
- cementna mešanica** *ustvarjeni material*
Vezivo, zmešano z različnimi agregati in vodo. Ko se posuši in strdi dobi trdnost in povezuje maso nosilcev, zidov stropov.
- cink** *kovina*
Trd in svetleč kovinski element, ki se uporablja za strešne kritine, galvanizacijo železa in kot sestavni del zlitin, kot je medenina.
- čizlakit** *kamen*
Magmatska kamnina, sestavljena iz svetlo in temno zelenih delcev, ki jih značilno presekajo bele, svetlikajoče se žile. Najden v Cezlaku. Iz njega izdelovali tudi (granitne) kocke za tlakovanje. Sinonim: cezlakit, gabro, zeleni čizlakit.
- dekorativni omet** *material <po obliki>*
Okrašen ali vzorčast okras, vtisnjen v omet ali oblikovan iz malte oz. mavca.

- deska** **material <po obliki>**
Žagana deska oz. deščica za pokrivanje streh. Za obloge uporabi: opaž.
- dolomit** **mineral**
Apnencu podobna, zelo krušljiva sedimentna kamnina. Sestavljena je večinoma iz minerala dolomita. Pojavlja se lahko tudi kot nadomestni mineral v nekaterih kamninah, zlasti v apnencu (dolomitni apnenec).
- eloksiran aluminij** **kovina**
Aluminij, prevlečen z zaščitno plastjo oksidov, ki nastane z elektrolizo.
- enkavstična ploščica** **material <po obliki>**
zavrnjeno geslo
Glazirane in okrašene, vzorčaste glinene ploščice iz različnih barvnih glin, ki so intarzirane in žgane. Vzorec ali figura na površini ni rezultat glazure, temveč različnih barv gline. Uporabljajo se predvsem za tla in zunanjo dekoracijo.
- ETFE folija** **ustvarjeni material**
Izjemno tanka prozorna polimerna folija iz etiltetrafluoroetilena (ETFE), ki je ekstrudiran v tanek film, soroden teflonu. Ima zelo visoko stopnjo prepustnosti svetlobe v vidnem in ultravijoličnem območju. Od 80. let 20. stol. se porablja namesto stekla.
- fajansa** **ustvarjeni material**
zavrnjeno geslo
Ploščice iz terakote, ki se običajno uporabljajo kot obloga za betonske površine. Nanaša se tudi na dekorativne zastekljene enote.
USE (uporabi): keramika
- fliš** **ustvarjeni material**
zavrnjeno geslo
Prhka sedimentna kamnina z menjajočimi se tanjšimi plastmi laporja in peščenjaka.
- fosil** **material živalskega izvora**
Ostanki živih organizmov, ohranjeni v kamnu iz geološke preteklosti. To so običajno trdi deli organizma (lupine, kosti, hišice itd.), v širšem pomenu pa tudi odtisi, sledovi hoje, plazenja, vrtanja, prehranjevanja in podobno.
- freska** **material <po obliki>**
Poslikava z mletimi barvnimi pigmenti na svež fini apnen omet.
- gips** **ustvarjeni material**
zavrnjeno geslo
USE (uporabi): sadra
- gladki omet** **ustvarjeni material**
Gladki omet (štuko omet), narejen iz apna in peska ali opečnega prahu.
- glina** **zemeljska mešanica**
Drobnozrnata zemlja, ki poleg peska in ilovice vsebuje velik delež gline, z dodajanjem vode postane bolj plastična ter jo je mogoče oblikovati in sušiti za izdelavo opeke, ploščic, keramike itd.

- gnajs** **kamen**
Grobnozrnata zrnata skrilava metamorfna kamnina, sestavljena v glavnem iz glincev in kremenca, katere barva je odvisna od prevladujočega minerala. Pogosto listasta (v plasteh razporejeni minerali).
- gradbeni les** **material <po obliki>**
Les, razrezan ali tesan in obdelan tako, da je uporaben pri konstrukciji stavbe, podpori objekta, opažih. Pred uporabo se lahko obdelava z zaščitnim sredstvom.
- gramoz** **material <po obliki>**
Drobno kamenje nepravilnih oblik - pesek, ki je uporabno za nasipanje in betoniranje.
- granit** **kamen**
Trdna, grobnozrnata, trpežna magmatska kamnina svetlejšje barve. Zaradi primesi je različnih barv - rožnate, sive, rumenkaste ali zelenkaste barve. Pogosto se uporablja za tlakovanje v javnih in reprezentančnih zgradbah in za javne spomenike.
- granodiorit** **kamen**
Grobo ali srednje zrnata granitu podobna magmatska kamnina od sive do belo sive barve z značilnimi belimi žilami. Pridobivajo ga na Pohorju. Sinonim: pohorski tonalit, tonalit, kremenov diorit, pohorski granit.
- grobi omet** **ustvarjeni material**
Vrsta ometa, kjer se z različnimi postopki obdelave ustvari željena groba struktura površine. Večinoma na zunanjih stenah, brizgan ali praskan (terranova).
- guma** **ustvarjeni material**
Fleksibilen, sintetičen, polimerni organski material, ki nastane s kemično sintezo, običajno kot imitacija ali dodatek naravnemu lateksu. Lahko ga oblikujemo v različne forme, ekstrudiramo ali oblikujemo v ploščo iz trdnega ali penastega materiala.
- hotaveljski apnenec** **kamen**
Sivo rožnati apnenec pisane barve, ki prehaja od temno sive prek sive do sivorožnate, rožnate in rdeče. Imenovan po kamnolomu v vasi Hotavljje v Poljanski dolini. Sinonim: hotaveljčan.
- hrastovina** **material rastlinskega izvora**
Trd les hrasta (*Quercus*), uporabljan v gradbeništvu, pogosto za konstrukcije. Pomemben je tudi za izdelovanje plovil, sodov in pohištva.
- ilovica** **zemeljska mešanica**
Drobnozrnata zemlja, ki poleg gline vsebuje velik delež ilovice in peska. Z dodajanjem vode se uporablja v gradbeništvu (ometi, tla, ...) in kiparstvu.
- ilovnata mešanica** **zemeljska mešanica**
Mešanica naravnega gradbenega materiala na osnovi ilovice, kateri je dodan vlaknast organski material (običajno slama, pleve) in voda. Zemljini po potrebi dodajo pesek, glino.
- ilovnati omet** **zavrnjeno geslo** **zemeljska mešanica**
USE (uporabi): ilovnata mešanica
- javorovina** **material rastlinskega izvora**
Les javorja (*Acer*).

- jeklo** **kovina**
Zelo trdna železova zlitina z majhno količino ogljika in drugih kovin, ki je primerna za nošenje bremen. Uporablja se predvsem za jeklene konstrukcije in za armiranje betona.
- kamen** **kamen**
Trdna snov, iz katere je sestavljena zemeljska skorja, določene oblike ter velikosti, običajno umetno oblikovana.
- kararski marmor** **kamen**
Uvoženi italijanski marmor mlečno bele barve, lahko z rahlo modrikasto, zelenkasto ali vijolično senco. Ime ima po kraju Carrara.
- katran** **ustvarjeni material**
Gosta, viskozna tekočina, pridobljena z destilacijo lesa, premoga ali drugih organskih snovi. Kemično je zmes ogljikovodikov s smolami.
- keramika** **ustvarjeni material**
Trdna a krhka snov, proizvedena z močnim žganjem gline.
- klesanec** **material <po obliki>**
Kvadrast, klesan ali obdelan kamen.
- klinker** **material <po obliki>**
Pri višji temperaturi (dvakrat) žgan glinast material (tanjša opeka, ploščice). Uporabljan za obloge temperaturno občutljivih sten ali naprav.
- kombi plošča** **ustvarjeni material**
Plošča izdelana iz mešanice tankih trakov lesa (lesne volne) in cementa, ki se povežejo s stiskanjem v kalupu. Eno ali večslojne plošče uporabljajo za strešne ali stenske obloge, ki zagotavljajo požarno odpornost ter toplotno in zvočno izolacijo.
- konglomerat** **kamen**
Debelozrnata klastična sedimentna kamnina, ki nastane s sprijetjem proda. Sestavljajo jo zaobljeni kamenčki. Nahajališča v rečnih terasah na Kranjskem, Sorškem, Ljubljanskem in Krškem polju, v dolini reke Soče (škofjeloški, polhograjski, posavski,...)
- koprivski apnenec** **kamen**
Kraški, siv apnenec, pridobivan v bližini vasi Kopriva na Krasu.
- korec** **material <po obliki>**
Strešnik valovite, žlebaste oblike, ki je sam po sebi vodni kanal, izdelan iz gline.
- korten** **kovina**
Zlitina jekla, ki se proti koroziji samozaščiti s tankim slojem rje, ki materialu da tudi značilno rjavo barvo.
- kositer** **kovina**
Mehka lahko taljiva kovina srebrno bele barve, ki se uporablja za strešno kritino in za zlitine, kot je bron.

- kost** **material živalskega izvora**
Kateri koli kos trdega tkiva, sestavljenega pretežno iz kalcijevega fosfata, ki sestavlja okostje vretenčarja.
- kovano železo** **kovina**
Čvrsta in čista oblika železa, ki jo je mogoče s kladivom, stiskanjem ali valjanjem oblikovati v okrasne predmete ali oblike. Je najstarejša oblika železa.
- kovina** **kovina**
Kovine so elementi in zlitine, za katere je značilno, da se lesketajo (imajo sij, lesk), imajo večjo gostoto, so raztegljive in kovne, imajo običajno visoko tališče. Pridobivajo se iz rudnih materialov. Uporabi ožji pojem.
- kreda** **kamen**
Mehka, bela, porozna, sedimentna karbonatna kamnina, oblika apnenca, sestavljena iz minerala kalcit. Lahko se uporablja tudi kot gradbeni material namesto opeke ali ometa. Je osnova za apno. Pridobivali v dolini Soče, Radovne, v Bohinju.
- kremen** **kamen**
Oblika kristaliziranega silicijevega dioksida, zelo trda in krhka sedimentna kamnina steklenega sijaja. Sinonim: kremenjak, kremenica, silicit.
- kvarc** **mineral**
Kristaliziran silicijev dioksid (kremen), trd, prozoren, pogosto obarvan mineral. Najdemo ga lahko samostojno v obliki kristalov in žil, je pa tudi glavna sestavina kamnin, kot je granit. Pogosto se uporablja v dekorativne namene. Sinonim: kvarcit.
- lan** **material rastlinskega izvora**
Industrijska rastlina. Iz stebel oblikujejo osnovo za tkanine, iz semen olje za zaščito sten, tal, pohištva.
- lapor** **kamen**
Vrsta sedimentne kamnine, sive do rumenkaste barve. Nastane s sprjetjem zrn glin, melja in apnenca ali dolomita. Razen glinenih mineralov vsebuje tudi kalcit ali dolomit. Najdemo ga na Primorskem. Lahko je ena od plasti fliša. Tudi laporovec.
- lata** **material <po obliki>**
zavrjneno geslo
Tanjši lesen drog, lahko pravokotnega prereza.
- lehnjak** **kamen**
Sedimentna močno porozna, lahka in luknjičava kamnina, navadno svetlo rumenorjave barve in ima lepo ohranjeno strukturo okamnelih organskih delcev. Enostaven za obdelovanje, plava na vodi. Nahajališče: Jezersko. Sinonim: travertin.
- les** **material rastlinskega izvora**
Trdna, kompaktna, nepredelana, vlaknasta celulozna snov. To so korenine, debla in veje dreves ter grmovnic. Iz njega izdelujejo gradbeni les.
- lesnobrdski apnenec** **kamen**
Pisani apnenec temno sive, rožnate, rožnato sive in rožnato rdeče barve s fosilnimi ostanki. Pridobivajo ga v kamnolomih na Drenovem griču in Lesnem brdu.

lesonit**ustvarjeni material**

Plošče, izdelane iz lesa, ki je bil razdeljen na vlaknaste elemente in rekonstituiran pod pritiskom. Lesna vlakna proizvajajo smole, ki delujejo kot lepilo, vendar pogosto uporabljajo dodatna lepila (fenolne smole). Uporabne predvsem za izolacijo.

lipiški apnenec**kamen**

Kompakten, enakomerno zrnat kamen sive ali svetle barve z bolj ali manj ohranjenimi fosili (enotni - Lipica unito) ali kompakten školjčni kamen rožnate barve (rožasti - Lipica fiorito). Pridobivajo v kamnolomih v okolici Lipice.

lipovina**material rastlinskega izvora**

Mehkejši les lipe (*Tilia platyphyllos*), pogosto uporabljan pri notranji opremi, v rezbarstvu in kiparstvu.

lito železo**kovina**

Trda zlitina železa in ogljika, ki se stopi in oblikuje v različne oblike (ulije v kalup). Za razliko od kovanega železa lito železo ni primerno za nadaljnje preoblikovanje.

macesnovina**material rastlinskega izvora**

Les iglavca macesna (*Larix decidua*). Zaradi odpornosti ga uporabljajo pri gradnjah, najbolj običajno v obliki strešnih skodel.

mačja glava**material <po obliki>**

Večji, zaobljeni rečni prodniki uporabljeni kot kamni za tlakovanje.

mah**material rastlinskega izvora**

Drobne, mehke, gosto raščene rastline. Uporabljajo ga za izolacijo enostavnih lesenih objektov ali za dodatno zaščito streh in za dekoracije na vrtovih.

majolika**ustvarjeni material**

Vrsta keramike z jasno, pisano glazuro na vidni površini. Uporablja se za okrasne stenske obloge.

malta**ustvarjeni material**

Mešanica maltnega veziva (apna ali v novejšem času cementa) s peskom in vodo, ki se uporablja kot vezivo za zidanje z zidaki ali kamnom, za ometavanje sten in stropov ipd.

marmor**kamen**

Marmor je gosta metamorfna kamnina, bele do svetlo sive barve, ki je nastala s prekrystalizacijo apnenca - kalcitni marmor, ali dolomita - dolomitni marmor. Uporablja se kot gradbeni material za obloge stavb in tal ter za umetniško oblikovanje.

marmorino**material <po obliki>**

Na ometu naslikan vzorec kamna, brez kakšne posebne dodatne površinske obdelave. Izraz marmorin uporabljajo tudi za fin omet z marmornim prahom, ki se uporablja za izdelavo štukolustra.

material <po obliki>**material <po obliki>**

Geslo se ne uporablja, uporabi geslo iz te skupine (ožji pojem).

material rastlinskega izvora**material rastlinskega izvora**

Materiali, ki se nanašajo na botanični živi organizem ali iz njega izhajajo. Uporabi ožji pojem.

material živalskega izvora

Nanaša se na živi organizem ali izhaja iz njega. Uporabi ožji pojem.

material živalskega izvora**mavec*****zavrnjeno geslo***

Delno žgana sadra; mešan z vodo, oblikovan in posušen za obloge ali okrasne elemente.

USE (uporabi): sadra

medenina***kovina***

Enostavno oblikovana kovinska zlitina, sestavljena iz bakra in cinka. Je raztegljiv in prožen material z dobro odpornostjo proti koroziji. V primerjavi z bakrom ima višjo trdoto, odpornost in taljivost. Sinonim: med, med.

mineral***mineral***

Naravna anorganska snov z določeno kemično sestavo v kristalni obliki. Uporabi ožji pojem.

nabrežinski apnenec***kamen***

Sivkast apnenec z ostanki školjk. Uporabljan kot gradbeni ali okrasni kamen. Lomili so ga v Nabrežini in njeni okolici.

omet***ustvarjeni material***

Splošni izraz za nanos maltnih ali glinenih oblog na stene in strope stavbe.

omet s prodcem***ustvarjeni material***

Omet z majhnimi pranimi kamenčki, dodanimi kot agregat. Priljubljeno v začetku 20. stoletja.

opaž***material <po obliki>***

Lesene deske, ki so vodoravno ali navpično pritrjene na zunanjo stran stene oz. konstrukcije za zaščito in/ali olepšanje.

opeka***material <po obliki>***

Standardni kvadrast polni zidak, izdelan iz gline ali ilovice, običajno žgan ali sušen.

opleť***material <po obliki>***

Stena, ograja ali del stropa, izdelana iz prepleta šibja ali protja, pogosto uporabljen kot osnova v tradicionalnih stavbah, ki je nato prekrita (ometana). Sinonim: pleter, pletejača, protje, šibje.

panelna plošča***ustvarjeni material***

Večja plošča, lahko iz različnega materiala, ki se uporablja za pokrivanje notranjih površin stavbe, tj. tal, sten in stropov. Nekatere oblike se lahko uporabljajo kot zunanje obloge.

papir***ustvarjeni material***

Tanki prožni listi iz lesne mase ali drugih vlaknastih snovi. Lahko uporabljen za predelne stene ali izolacijo.

penobeton***ustvarjeni material***

Cementni material z mehansko vgrajeno peno, izdelan iz lahkega agregata, ki je ognjevaren in dobro izolativen. Izdelajo in brizgajo ga neposredno na gradbišču, redkeje v kalupe.

peračiški tuf**kamen**

Zelen drobnozrnat tuf, ki so ga pridobivali v dolini Peračice na Gorenjskem. Uporablja se zlasti za okenske okvire in portale. Sinonim: zeleni tuf.

pesek**zemeljska mešanica**

Sipek zrnati material, sestavljen iz majhnih erodiranih drobcev kamnin ali mineralnih zrn, drobnejši od gramoza in debelejši od mivke, ki se uporablja kot sestavina malte in drugih tradicionalnih gradbenih materialov.

peščenjak**kamen**

Geološko je peščenjak sestavljen iz drobnih zrn peska (kremena), ki so naravno zlepljeni z raztopljenimi minerali. Zaradi te geološke sestave se razlikujejo barve in velikosti zrn, ki jih najdemo v številnih gradbenih peščenjakih.

petola**ustvarjeni material**

V solinah umetno gojena in utrjena podlaga na dnu kristalizacijskih bazenov, ki preprečuje mešanje soli z morskim blatom in deluje kot biološki filter.

pirina slama**material rastlinskega izvora**

Stebelni del požete pire. Lahko se veže v snope ali narezano meša v ilovico (ometi).

plastika**ustvarjeni material**

Sintetični ali porsintetični materiali, ki nastanejo s polimerizacijo organskih ogljikovih spojin in jih je mogoče oblikovati, ekstrudirati ali uliti, ko so mehki ali tekoči, ter se nato strdijo v oblikovane predmete, polizdelke, vlakna ali folije.

platno**material <po obliki>**

Praviloma nebeljena tkanina iz konoplje, lanu ali druge grobe preje.

pleve**material rastlinskega izvora**

Ovoj, ki varuje žitno seme. Žitno pleve so mešali z ilovico za večjo trdnost ometa.

pločevina**ustvarjeni material**

V tanko plast stisnjena ali valjana kovina.

ploščica**material <po obliki>**

Običajno keramična ploščica, tanjši ploščat izdelek iz žgane gline za oblaganje sten, tal.

pluta**material rastlinskega izvora**

Lahek material, pridobljen iz skorje plutovca. Uporabljan za obloge in izolacije.

pocinkano jeklo**kovina**

Jeklo, prevlečeno s cinkom, ki dobro ščiti pred vremenskimi vplivi. Sinonim: galvanizirano jeklo.

pocinkano železo**kovina**

Železo, prevlečeno s cinkom (galvanizirano železo), ki dobro ščiti pred vremenskimi vplivi (korozijo).

- podpeški apnenec** *kamen*
Plastovit črn oz. temnosiv apnenec z dolgimi belimi progami, ostanki školjk. Pridobivali so ga v kamnolomu v Podpeči pri Igu. Sinonim: podpečan.
- pohorski marmor** *kamen*
Kalcitni marmor, sivkaste do rahlo rumenkaste barve, z nehomogeno zrnavostno sestavo, ki niha od drobnozrnatih do debelozrnatih različkov. Manjša nahajališča so na južnih pobočjih Pohorja.
- polikarbonat** *ustvarjeni material*
Vrsta plastike (PC), zelo močna prozorna folija ali plošča, ki se pogosto uporablja za varnostno zasteklitev.
- polivinilklorid** *ustvarjeni material*
Vrsta plastike, termoplastičnega polimera, imenovan PVC. Vključuje plastificirani PVC in neplastificirani PVC (uPVC). Pogost izdelek iz PVC je folija (polivinil).
- polst** *tekstil*
Tkanina iz vlaknatih materialov, ki se s toploto in mehanskim delovanjem utrdi tako, da se vlakna sprimejo skupaj.
- porfir** *kamen*
Skupno ime za vse drobno do srednje zrnate magmatske kamnine, ki vsebuje velike kristalne delce, tudi kremenov porfir ali ortofir. Rdečkasta ali zelena, za obloge, okrase. Različico porfirit uporabljajo za tlake.
- porobeton** *ustvarjeni material*
Lahek gradbeni material (zidaki, plošče, preklade), izdelan iz peska in cementa, v katerega z visokim tlakom vbrizgajo zrak. Izumljen 1923, na slovenskem trgu od 1977. Sinonim: plinobeton, siporcks, aeriran beton, gaziran beton, gazobeton.
- portland cement** *ustvarjeni material*
Najbolj razširjena vrsta cementa, ki nosi ime po barvi kamna z otoka Portland (rdeče-rumena). Patentiran 1824.
- prednapeti beton** *ustvarjeni material*
Oblika betona, ki vsebuje tetive (enojne žice, večžične niti ali navojne palice), in je med proizvodnjo stisnjen (prednapet), da dobi visoko trdnost.
- prodec** *material <po obliki>*
Drobni rečni kamni, uporabljeni za tlakovanje ali okras.
- prodnik** *material <po obliki>*
Rečni kamen granulacije 4-64mm. Uporabljen za tlakovanje, obloge ali za dekorativni učinek.
- pšenična slama** *material rastlinskega izvora*
Stebelni del požete pšenice. Lahko se veže v snope, stisne v kocke ali narezano meša v ilovico (ometi).
- rastlina** *material rastlinskega izvora*
Katerokoli drevo, grm ali zel, ki uspeva v zemlji in nad njo ter pridobiva energijo za rast in delovanje organizma s fotosintezo.

- repenski apnenec** **kamen**
Apnenec značilne sivorjave barve z ostanki školjk. Uporabljan v gradbeništvu in kot okras. Ime ima po vasi Repen na Tržaškem krasu, pridobivajo ga v kamnolomih Doline in Povir.
- roman cement** **ustvarjeni material**
Tehnično hitro vezni hidravlični cement ali apno. Izraz prilagojen za označevanje cementa, izdelanega iz žganega laporja, najdenega v londonski glini. Tehnika je bila razvita v 19. stol. Sinonim: naravni cement, romanov cement, rimski cement.
- roženec** **kamen**
Trdna kamnina, sestavljena iz drobnih, različno obarvanih zrn kremenca.
- rožnati hotaveljski apnenec** **kamen**
Triasni apnenec z rdečkastimi lisami, imenovan po kamnolomu v vasi Hotavlje v Poljanski dolini. Uporabljan za obloge, predvsem za interiere.
- rožnati lesnobrdski apnenec** **kamen**
Apnenec z rožnatimi odtenki, lomljen v kamnolomu Lesno Brdo.
- rustikalni omet** **material <po obliki>**
zavrnjeno geslo
Vrsta žlahtnega ometa z grobo strukturo površine.
- ruša** **material rastlinskega izvora**
Travnate plasti skupaj s plastjo zemlje. Gojena za urejanje parkovnih travnatih površin, stadionov, vrtov.
- ržena slama** **material rastlinskega izvora**
Stebelni del požete rži. Zaradi dolgih stebel (dolga slama) se najpogosteje uporablja za slamnate strehe.
- sadra** **mineral**
Kalcijev sulfatni mineral je mehek in zelo dobro razkolen, običajno je bele barve. Pri temperaturi 45 - 135 °C preide v polhidrat (mavec). V naravi zelo razširjen mineral je zelo uporaben v gradbeništvu. Sinonim: gips, mavec.
- scagliola** **material <po obliki>**
Kompozitni material sestavljen iz mavca, peska in apna ter obarvan s pigmenti, ki ga v poljubnih kosih pod vročino lepijo na omet in visoko polirajo. Uporabljal se je za posnemanje marmorja in je bil priljubljen v 17. in 18. stoletju.
- sgraffito** **material <po obliki>**
Večbarvni plastoviti omet, kjer se z vrezanjem oz. praskanjem željene oblike v posamezno plast ustvari motiv. Primerno za fasadni okras.
- sivi hotaveljski apnenec** **kamen**
Triasni apnenec s sivimi lisami, poimenovan po kamnolomu v vasi Hotavlje v Poljanski dolini. Uporabljajo ga kot naravni kamen, pretežno za interiere.
- sivi lesnobrdski apnenec** **kamen**
Apnenec sive barve, lomljen v kamnolomu Lesno Brdo.

- skodla** **material <po obliki>**
Kalana deščica za pokrivanje streh in obloge iz smrekovega, jelkovega ali macesnovega lesa. Za žagane deščice uporabi: deska. Narečno (Koroška): šintl, šinkl.
- skril** **kamen**
Tanka ploščica metamorfne kamnine, predvsem glinastega skrilavca.
- skrilavec** **kamen**
Skrilavec je metamorfna kamnina sive barve, ki vsebuje različne minerale, fino prepletene s kremenom in glinencem. Mogoče ga je cepiti na ploskve, zato se je veliko uporabljal v gradbeništvu (strehe). Uporabi tudi za skrilav glinavec, glinast skrilavec.
- skrilavi apnenec** **kamen**
Apnenec, ki se zaradi naravnega plastenja sedimentov kroji v skrele.
- skrilavi glinavec** *zavrnjeno geslo*
Glinasta klastična kamnina iz kremena in glinenih mineralov, ki se kroji v skrile.
USE (uporabi): skrilavec
- skrla** **material <po obliki>**
Debelejše plošča slojevitega (skrilavega) apnenca za pokrivanje strmih streh. Značilna za Kras. Sinonim: skrila, škrla (narečno).
- slama** **material rastlinskega izvora**
Žitna stebila (pšenice, rži, pire), ki so ločena od zrnja. Uporabi tudi za strešno kritino, sestavljeno iz stebel in položena plosko v "škope", ki se prekrivajo tako, da odvajajo vodo.
- slamnata kritina** *zavrnjeno geslo* **material <po obliki>**
Kritina iz slamnatega materiala.
USE (uporabi): slama
- smrekovina** **material rastlinskega izvora**
Les smrek (*Picea*), uporabljan v gradbeništvu, pa tudi za pohištvo ali posebej izbran za glasbene inštrumente. Uporabi tudi za jelovino - les jelke (*Abies*).
- solčavski apnenec** **kamen**
Rdečkasti apnenec rdeče, rožnate in sive barve, ki so ga pridobivali v Matkovem kotu. Sinonim: logarski apnenec, solčavski marmor.
- srebro** **kovina**
Mehka, bela, sijoča žlahtna kovina ima med kovinami največjo električno prevodnost, toplotno prevodnost in odbojnost.
- srobot** **material rastlinskega izvora**
Rastlina ovijalka (*Clematis*), ki prerašča grajene elemente. Običajno ni material za gradnjo ali oblikovanje.
- steklena vlakna** **ustvarjeni material**
Vlakna, ki so vtkana v tekstil, papir, plastično ploščo, da nastane lahek in močan kompozitni material, pogosto prosojen. Sinonim: fiberglas.

steklo**ustvarjeni material**

Prozorna, trda snov, izdelana s taljenjem natrijevega dioksida in silicijevega dioksida (kremen) ter primesi, ki se shladi v steklasto maso, primerno za oblikovanje (pihanje, vlečenje, ulivanje, valjanje...).

strešnik**material <po obliki>**

Ploščat izdelek različnih oblik za pokrivanje strehe. Strešniki enakih oblik se uporabljajo kot prekrivni materiali, ki se prilagajajo drug drugemu v enakomerni obliki.

svinec**kovina**

Kovina, ki se uporablja predvsem za strešne kritine in okensko okovje. Je enostavna za obdelavo, lahko jo obdelujemo na hladnem in ne rjavi, zato so jo uporabljali tudi za vodovodne napeljave.

školjka**material živalskega izvora**

Lupina, trda zaščitna prevleka, sestavljena predvsem iz kalcijevih soli, ki jih izločajo nevretenčarji z mehkim telesom.

šota**material rastlinskega izvora**

Delno razgrajena rastlinska snov, ki se pod vodo oblikuje v čvrsto, rjavo usedlino, podobno zemlji. Uporablja se (posušena) kot opeka za zapornitev sten z lesenimi okvirji in kot kurivo.

špičak**material <po obliki>**

Betonski (cementni) strešnik romboidne oblike, ki posnema obliko starejših skrilnatih plošč. Začeli uporabljati pred letom 1900.

štukatura**material <po obliki>**

Plastičen nanos štukaturne mase na ometane stene in stropove. Okras se lahko nanaša neposredno, ali pa se izdelane modele pritrdi.

štukmarmor**material <po obliki>**

Obloga iz mavca, pigmentov in dodatkov (kot npr. klej, apno...), ki se nanaša na nosilec, ponavadi na omet ali les. Sinonim: štukaturni marmor.

štukolustro**material <po obliki>**

Poslikava vzorca kamna na fin zaglajen apneni omet z dodanim marmornim prahom, ki je bil ponavadi premazan z beneškim milom in zaglajen do visokega sijaja. Sinonim: stucco lustro.

tekstil**tekstil**

Tkana ali vezana tkanina. Uporabi ožji pojem.

teraco**material <po obliki>**

Kompozitni material iz delcev marmorja, kamna, kremena, granita ali stekla, vmešanega v cement (ali epoksidno smolo), nato pa vlitega po tleh ali stenah. Površina se zbrusi ali spere (prani teraco). Sinonim: teraco beton.

terakota**ustvarjeni material**

Trda, praviloma neglazirana vrsta keramike, ki se lahko uporablja kot ploščica ali je poljubno oblikovana (kipi, cevi, okrasni elementi).

tesera**material <po obliki>**

Ploščica stekla, keramike, kamna ali marmorja, običajno oblikovana v obliki kocke, ki se uporablja kot element pri ustvarjanju mozaika.

- tlakovec** **material <po obliki>**
Kamnit, betonski, opečni običajno ploščat kos poljubne oblike (kvadrast, kockast) za oblogo tal.
- tomajski apnenec** **kamen**
Temno siv do črn apnenec je zaradi belih kalcitnih jeder školjk med domačini poznan pod imenom biserni. Sveže prelomljena kamnina diši po bitumnu. Pridobivali so ga v kamnolomu v Kazljah.
- tram** **material <po obliki>**
zavrnjeno geslo
Obtesano deblo, uporabljeno v gradnji, pogosto kot del konstrukcije. Redkeje kovinski nosilec.
- trstika** **material rastlinskega izvora**
Trstika je katerakoli različna visoka, večletna trava s prožnimi, olesenelimi stebli, natančneje iz rodu Arundinaria. Uporablja se večinoma kot preplet v ometih, strehah. Sinonim: trsje.
- tuf** **kamen**
Magmatska ali sedimentna svetla porozna kamnina, sestavljena iz konsolidiranega vulkanskega pepela, ki se med vulkanskim izbruhom izloči iz odprtin. Najdemo ga na več lokacijah v Sloveniji, zlasti zelenkasti andezitni tuf. Sinonim: groh.
- umetni kamen** **ustvarjeni material**
Sintetično izdelan kamen iz naravnega kamnitega agregata ali rekonstituirane keramike ali gline, ki je videti naraven. Od 18. stol. naprej se uporablja kot trden kamen za zidanje ali za kiparski in arhitekturni okras.
- umetni les** **ustvarjeni material**
Sintetična vlakna in rekonstituirani materiali, ki posnemajo ali so v obliki lesa, ustvarjenega z umetnim postopkom.
- umetni skrilavec** **material <po obliki>**
Pravokotna plošča strešnega materiala, izdelana z umetnim postopkom tako, da izgleda kot naravni skrilavec in se uporablja na enak način kot naravni skrilavec.
- usnje** **material živalskega izvora**
Živalska koža, ki je bila utrjena ali obdelana s postopkom strojenja.
- ustvarjeni material** **ustvarjeni material**
Material ali kombinacija materialov, izdelanih s človeško pomočjo ali oblikovanih s strani človeka ali industrijskega postopka, ki ga je izumil človek (razen kovine). UPORABI OŽJI POJEM!
- valovita plošča** **material <po obliki>**
Valovita plošča večjih dimenzij in iz različnih materialov za pokrivanje strehe. Sinonim: valovitka, salonitka.
- vezana plošča** **ustvarjeni material**
Tanke plasti lesa, povezane skupaj v strukturno ploščo. Zrna sosednjih plasti ležijo ena čez drugo, da dajejo strukturno trdnost. Proizvajali so jih od sredine 19. stoletja za notranje stavbno pohištvo, od 1930 za zunanjo uporabo. Tudi bosanka plošča.
- vrbye** **material rastlinskega izvora**
zavrnjeno geslo
Vrbovo šibje, material za izdelavo prepletov, mrež, pletra.
USE (uporabi): oplet

vrbovina

Les vrbe (*Salix*).

material rastlinskega izvora**zareznik**

Strešnik pravokotne oblike z dvema stranskima zarezama, tradicionalno opečni, tudi betonski.

material <po obliki>**zbita ilovica**

Ilovica, z orodjem ali hojo utrjena v zid ali tla objekta.

USE (uporabi): ilovica

*zavrnjeno geslo***zemeljska mešanica****zemeljska mešanica**

Zemeljski material, ki je pogosto pomešan ali opravlja funkcijo agregata ali veziva. Uporabi ožji pojem.

zemeljska mešanica**zemlja**

Kombinacija organskih in anorganskih materialov, povezanih v trdno steno, oblogo ali tla. Uporabiti za strukture, nastale z izkopavanjem in kopičenjem zemlje, kot so ledenice, repnice. Zemlja se lahko uporablja v kombinaciji z drugimi materiali.

zemeljska mešanica**zidak**

Izdelek pravilnih oblik iz različnih materialov, namensko izdelan za zidanje.

material <po obliki>**zlato**

Žlahtna kovina, za katero sta značilni rumena barva, visoka voljnost in gnetljivost ter odpornost proti koroziji in drugim kemičnimi reakcijami. V stavbeništvu in okrasih je v uporabi kot pozlata s tanjenimi lističi zlata.

kovina**železo**

Najbolj razširjena težka kovina srebrno bele do črne barve, ki se pogosto uporablja za konstrukcijske in dekorativne namene.

kovina**žlindra**

Odpadni material, ločen od kovin med taljenjem ali rafiniranjem. Uporabljajo ga za izolacijo in nasutja.

ustvarjeni material